

2021, Maxsus son

1

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

**Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
MAXSUS SON (2021-yil, IYUN)
Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan**

Buxoro – 2021

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

2021, Специальный выпуск

Журнал основан в 2001 г.

Журнал выходит 6 раз в год

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением
агентства по печати и массовой коммуникации
Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой
информации №. 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икб
ол, 11.

e-mail: ped_mahorat@mail.ru

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович - доктор п
едагогических наук, профессор

Заместитель главного редактора: Навруз-заде Бахтиёр Нигматов
ич - доктор экономических наук,
профессор

Ответственный редактор: Хамраев Алижон Рузикулович - док
тор педагогических наук (DSc),
доцент

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

*Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль,
Россия)*

Чудакова Вера Петровна, PhD (Психология) (Киев, Украина)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдыев Дурдымурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Каххаров Отабек Сиддинович, доктор экономических наук (DSc)

МУНДАРИЖА

Бахтиёр АДИЗОВ. Креатив фикрлашга йўналтирилган таълим технологиялари	5
Ширинбой ОЛИМОВ. Таълимни технологиялаштиришнинг асосий элементи	9
Болта ХОДЖАЕВ. Олий ўқув юртларида муаммоли таълим технологиясини қўллашнинг айрим жиҳатлари	15
Nasiba AZIMOVA, Zarina NASIMOVA. O ‘qituvchi nazokatida dilkashlik va pedagogik takt	20
Акбар ГУЛБОЕВ. Педагоглар фаолиятини ташхис қилишнинг назарий ва методологик асослари	26
Qobiljon ABDULLAYEV, Nargiza BOBOMURODOVA. Qadimgi mesopatamiyadagi madaniy-ma’rifiy taraqqiyot sarchashmalari	30
Гулия ҲАБИБОВА, Умида БАҲРИЕВА. Талабаларнинг мустақиллиги - таълимни ташкил этишнинг етакчи шакли сифатида	33
Лола ЭЛИБОЕВА. Ўзлашқан бошланғич синф ўқитувчиларининг педагогик маҳоратини оширишда интерфаол таълим методларидан фойдаланиш	37
O ‘lmas QURBONOVA. O ‘zbekiston va Finlyandiya ta’lim tizimi: muammo va istiqbollar	42
Гулчеҳра ИЗБУЛЛАЕВА. Муслиҳиддин Саъдий Шерози йнинг “Гулистон” ва “Ўстон” асарийуксак дидактик манба сифатида	46
Gulnoz TOSHOVA. Pedagogik faoliyat va uni takomillashtirishda pedagog mahorati	52
Manzura OCHILOVA. Sharq mutaffakkirlari merosida oilada bolalarni axloqiy tarbiyalash	57
Dildora TOSHEVA. Boshlang ‘ich sinflarda “Atrofimizdagi olam” fanidan “Yashil dorixona” mavzusini o ‘qitishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari.....	61
Bobomurod JO ‘RAYEV. Somoniylar davrida ta’lim tizimi va mazmuni	65
Dilfuza RAKHMONOVA. Equirements for preschool education teacher	70
Matluba XOJIYEVA. TA’LIM JARAYONIDA AKSIOLOGIK TARBIYANI TASHKIL ETISHNING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	74
Нигина ИСМАТОВА. Оилада болаларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда миллий қадриятлардан фойдаланиш усул ва воситалари	79

Олимжон АХМАДОВ. Бухорода янги усул мактаблари фаолияти (XIX аср охири XX аср I чораги.....)	83
Nilufar RAXIMOVA. Tarbiya va shaxs kamoloti	89
Gulshan SAIDNAZAROVA. Al-Buxoriyning hadislarida tarbiya masalasi	94
Нигора САЙФУЛЛАЕВА. Методика оценки развития экономического мышления студентов вуза	98
Маърифат УМУРОВА. Мактабгача ёшдаги болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда мусиқанинг ўрни	103
Oybek ORTIQOV. O 'quvchi-yoshlarni milliy mafkura ruhida tarbiyalash mazmuni	109
Феруза РАМАЗОНОВА. Ёлajak ўқитувчиларда касбий эътиқодни шакллантириш педагогик муаммо сифатида	113
Olimjon AHMADOV, Dilnoza ELOVA. Buxoro bosmaxona va nashriyotlariga texnika sohasidagi yangiliklarning kirib kelish tarixidan (1920-1924-yillar)	116
Madina BAXRAMOVA. Modulli ta'limni joriy etishning muammolari va yechimlari	120
Болта ХОДЖАЕВ, Ситора ШАРИПОВА. Талабаларнинг ўқув-билув фаолиятини активлаштиришда муаммоли таълим имкониятларидан фойдаланиш	124
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida pedagogik muloqotning zamonaviy uslublari va uning milliy pedagogik muloqot uslublari bilan integratsiyasi	129
Zuxriddin SHERNAZAROV. Abdulla Avloniyning ma'rifiy-pedagogik faoliyati	134
Феруза ЖУМАЕВА. Ўзбек oilalarida ёшларнинг oilaviy tarbiya haqidaги тасаввурларини шакллантириш	138

Manzura OCHILOVA

Buxoro davlat universiteti

pedagogika kafedrası katta o‘qituvchisi

SHARQ MUTAFFAKIRLARI MEROSIDA OILADA BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASH

Maqolada axloqiy tarbiya, oila, Sharq mutaffakirlarining merosi va ularda yoritilgan ta’lim-tarbiya masalalari o‘z aksini topgan. Oilada bolalarni axloqiy tarbiyalash yo‘llari mazmun-mohiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: axloqiy tarbiya, oila, Sharq mutaffakirlari merosi, hadis, odob-axloq, yaxshilik, otaona, mehr, muhabbat, ilm, bilim, dunyoqarash.

В статье освещаются вопросы нравственного воспитания, семьи, наследия восточных

мыслителей, а также вопросы образования и воспитания. Освещаются пути и сущность

нравственного воспитания детей в семье.

Ключевые слова: нравственное воспитание, семья, наследие восточных мыслителей, хадис,

нравственность, доброта, родительство, любовь, наука, знание, мировоззрение.

The article covers the issues of moral education, family, the heritage of Eastern thinkers, as well as issues of education and upbringing. The ways and essence of moral education of children in the family are highlighted.

Key words: moral education, family, heritage of Eastern thinkers, hadith, morality, kindness, parenting, love, science, knowledge, worldview.

Kirish. Axloq ijtimoiy ong shakllaridan biri bo‘lib, muayyan jamiyatda yashovchi kishilar amal qilishi zarur bo‘lgan ma’lum xatti-harakat qoidalari yig‘indisidir. Axloq odamlarning bir-birlariga, jamiyatga,

davlatga, xalq mulkiga, oilaga, ishlab chiqarish vositalariga, mehnat mahsulotlari va shu kabilarga munosabatini muayyan tartibga soladigan xatti-harakat qoidalari tizimida namoyon bo‘ladi.

Odob - odamning jamoat, el-yurt orasida o‘zini tutish, boshqalar bilan qay yo‘lida muomala qilish, o‘z turmushi, maishati va bo‘sh vaqtini qanday tashkil etishi, xullas, shaxsning kundalik xulq-atvori, yurishturishi,

xatti-harakatlari qanday bo‘lishi lozim va ma’qul ekanligi xususida bahs etadi. Aniqrog‘i, axloq kishining ichki olami, e’tiqodi, fazilatlarini sifatida mavjud bo‘lsa, odob shaxsning ko‘zga tashlanadigan

mulozamati, xulq-atvori, muomala-munosabatlari tarzida namoyon bo‘ladi. Axloq kishidan har xil holatlarda

qanday yo‘l tutish kerakligini yaxshi o‘ylab, maqsadga muvofiq harakat qilishni talab etsa, odob o‘z qoidalarining odat tusiga kirishini, ya’ni har qanday vaziyatda ana shu odatni namoyon qilishini taqozo qiladi. Axloq ilmi yaxshilik bilan yomonlik o‘rtasidagi murakkab muammolar haqida bahs yuritib, insonning

kamolotga erishish yo‘lini yoritib boradi. Har bir inson bir olam bo‘lgani kabi uning axloq-odobi ham juda

murakkab olam, desak yanglishmaymiz. Axloqli, odobli komil insonda odamiylikning eng yaxshi xislatlari:

mehr-muhabbat, rahm-shafqat, adolat-u diyonat, hayo-yu iffat, vafo-yu sadoqat, himmat-u saxovat, imone’tiqod

kabilar mujassam bo‘ladi, Ayni holda shu xislatlarning aksi beburd, axloqsiz kimsalar fe’lida ko‘rinadi.

Asosiy qism. Qadimgi faylasuflar-u donishmandlar axloq-odobga juda katta baho berib, uni jamiyatning poydevori deganlar. Asrlar davomida axloq-odob mavzusida qanchadan-qancha kitoblar,

hikmatnomalar, odobnomalar, pandnomalar va nasihatnomalar, ibratli hikmat-u rivoyatlar yaratilgan. Xalq

og ‘zaki ijodi xazinalarida axloq-odobga doir bebaho fikr javohirlari borki, ularning hammasini hisoblab hisobiga, ta’ riflab ta’ rifiga yetib bo ‘lmaydi. Muqaddas Qur’oni Karimda va payg ‘ambarimiz Muhammad

alayhissalomning hadislarida insoniy axloq-odobning barcha qirralari o ‘z ifodasini topgan.

Insonning jamiyatga bo ‘lgan munosabatini shakllantirish, salbiy illatlarga qarshi nafrat uyg ‘otish, ongli intozomni tarbiyalash, komil insonni voyaga yetkazish kabilar axloqiy tarbiyaning vazifalaridir.

Axloqiy tarbiya vazifalaridan yana biri insonning jamiyatga bo ‘lgan munosabatini yuqori pog ‘onaga ko ‘tarishdir. Imon va insof, so ‘z va ish birligi, insonparvarlik - yangi qurilayotgan jamiyatning asosiy xususiyatlari bo ‘lib qoladi. Shunday ekan, jamiyat va xalq manfaati, uning baxt-saodati uchun kurashish mas’ uliyatini har bir fuqaro teran his etishi va unga amal qilishi lozim. Yoshlarni tarbiyalashda sho ‘rocha

axloq usullaridan voz kechib, sharqona va milliy axloq-odob normalari asosida ish yuritish bilan birga jamiyatga hurmat, mustaqillikni mustahkamlash, insonlarga insoniy munosabatda bo ‘lish kabi fazilatlarni

singdirish taqozo etiladi. Bu vazifalarni amalga oshirish o ‘quvchilarning jamiyatga bo ‘lgan munosabatini

shakllantirishda muhim ahamiyatga egadir.

Axloqiy tarbiya vazifalaridan biri - ongli intizom bo ‘lishidir. Ongli intizom kishining kundalik faoliyatida, xulq-atvorida, kishilar bilan aloqasida, umumiy dunyoqarashida namoyon bo ‘ladi.

Ongli“**PEDAGOGIK MAHORAT” ILMIY-NAZARIY VA METODIK JURNAL 2021, Maxsus son 58**

intizomli kishining madaniyati, muomalasi kundalik masalalarni hal qilish bilan hayotining mazmuni, yaxshilik va yomonlik, ma’naviy boylik haqidagi tasavvurlari bilan u yoki bu tarzda bog ‘langandir.

Ongli

intizom egasi bo ‘lgan kishi o ‘z axloqiy burchini to ‘g ‘ri anglaydi, o ‘z xatti-harakatlariga baho beradi,

noto ‘g ‘ri xatti-harakatni qoralaydi. Intizomli kishi o ‘z xulq-atvoriga to ‘g ‘ri baho berish bilan birga biror

xatti-harakat uchun shaxsiy mas’ uliyatni his etadi.

Abdulla Avloniy “Intizom deb qiladurgan ibodatlarimizni, ishlarimizni har birini o ‘z vaqtida tartibi ila

qilmoqni aytilur. Agar yer yuzida intizom bo ‘lmasa edi, insonlar bir daqiqa yasholmas edilar” deb ta’kidlaydi. Demak, intizom ruhimizga, fikrimizga ta’ sir qiladigan xislat, tartib-odob, ma’naviy quvvatdir.

Intizom yaxshi xulqlarning manbaidir.

O ‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so ‘ng ta’lim-tarbiyaning mazmuni va mohiyatida, usullari va shakllarida jiddiy “o ‘zgarishlar” ro ‘y berdi. Ta’lim-tarbiyada milliy qadriyatlarni shakllantirish va

rivojlantirish asosiy o ‘rinni egalladi. Tariximiz, madaniyatimiz, milliy urf-odatlariga e’tibor kuchaydi.

Haqiqatan ham, bugungi kunda O ‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlash va kelajakda istiqbolini

rivojlantirish, avvalo, komil insonlarga bog ‘liq. Komil inson O ‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlashda

o ‘z e’tiqodi, g ‘ayrat-shijoati, madaniyati, bilimi va ularni tatbiq etish mahorati bilan ajralib turadi.

Komil

insonni shakllantirishda maktabda, oilada, sog ‘lom ma’naviy muhit barqaror bo ‘lishiga erishish muhim

ahamiyatga ega. Chunki sog ‘lom muhit natijasidagina axloqiy fazilatlar tarkib topadi.

Ota-onalar o ‘z farzandlarini komil insonlar qilib tarbiyalashi, ularda Vatanga muhabbat, mehnati va fidoyiligi bilan o ‘zgalarga foyda keltirish, sadoqat, samimiylik kabi xislatlarni kamol toptirishga xizmat

qiladi. Farzandlarimizning bunday insonlar bo'lishida oilaning totuvligi, ota-onaning o'zaro mehr-muhabbati ham samarali ta'sir ko'rsatadi. Kishi o'z hayotida axloqiy kamolotga qanchalik ko'p intilsa, shunchalik o'z xato-kamchiliklarini anglab boradi.

Turon zaminimiz xalqlari axloqiy tarbiya sohasida boy an'analarga ega. Axloqqa oid dastlabki fikrlar "Avesto" kitobida, qadimgi bitiklarda va boshqa yozma manbalarda o'z ifodasini topgan. Bulardan tashqari, o'zbek xalqi o'rtasida keng tarqalgan pandnomalar, o'ngitlar va odobnomalarda, xalq pedagogikasida, falsafiy risolalarida, allomalar merosida axloqiy masalalarga keng o'rin berilgan.

Hadisi shariflardagi axloqqa oid ibratli maslahatlar, hikoyatlar, asrlar davomida ajdodlarimiz hayotida tarkib topgan milliy urf-odatlar, an'analar, Beruniy, Forobiy, Ahmad Yassaviy, Amir Temur, Navoiy, Bobur singari buyuk allomalar, olimlar, yozuvchilarning axloq haqidagi ko'plab fikr-mulohazalari bugungi kunda ham oilaviy hayot uchun, har bir inson uchun qadr-qimmatini yo'qotmagan muhim tarbiyaviy ahamiyatga molikdir. Jumladan, Amir Temur axloqi husniya - yaxshi xulqlar egasi bo'lgan. U oqil va tadbirli sarkarda sifatida odamlarni ishga tayinlashda ham, vazifasidan ozod etishda ham shoshma-shosharlik va adolatsizlikka yo'l qo'ymagan, balki yetti o'lchab bir kesgan. Amir Temur singari jahon ma'naviyati saltanatida o'z o'rinlariga ega bo'lgan buyuk bobokalonlarimiz o'zining axloq, go'zal xulq haqidagi fikrlari bugungi kun talabi bilan yozilgandek tuyuladi. "O'g'illarim! Millatning ulug' martabasini, saodatini saqlamoq uchun sizlarga qoldirayotgan vasiyat va tuzuklarimni yaxshi o'qing, aslo unutmang va tatbiq eting. Millatning dardlariga darmon bo'lmoq vazifangizdir. Zaiflarni qo'riqlang, yo'qsillarni boylar zulmiga tashlamang. Adolat va ozodlik dasturingiz, rahbaringiz bo'lsin".

Ismoil Al-Buxoriy "Axloqning yaxshi bo'lishi, taomning pokizaligi, rostlik va omonatga xiyonat qilmaslik shart, dunyoviy ishlardan chetda qolgan bo'lsang ham zarari yo'qdir", - deb yozadi. Markaziy Osiyo mutafakkirlarining axloq haqidagi fikrlari, o'ngitlari shunday kuchga egaki, ular o'quvchilar qalbida insoniylik urug'larining unib chiqishiga, katta hayot yo'liga olib chiqishga yordam qiladi, ma'naviy kuchquvvat beradi.

Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy kabi ulug' mutafakkirlarning axloqiy qarashlari va qadriyatlardan mustaqil O'zbekiston istiqlolini mustahkamlashda, o'quvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirishda, kundalik turmushimizda keng foydalanishimiz maqsadga muvofiqdir.

Abu Ali ibn Sinoning axloq haqidagi qarashlari uning shoh asarlari bo'lmish "Tib qonunlari", "Ashshifo" va boshqa asarlarida ham o'z ifodasini topgan. Ibn Sino ta'limotiga ko'ra, odamga do'st tutinishning uch xil yo'li bor: "Birinchidan, har qanday qiyinchilik bo'lishiga qaramay, kishi o'z do'stini falokatdan qutqarishni, ikkinchidan, g'oyaviy yaqinlik va dunyoqarashlar umumiy bo'lgan chinakam va doimiy do'stlikni va uchinchidan esa kishining mansabi, puli yoki mavqeyiga qarab o'zining shaxsiy manfaatini

qondirish ko'rsatadigan do'stlik bo'ladi", - deb ta'kidlaydi.

Yusuf Xos Hojib "Qutadg'u bilig" dostonida hokim bilan xalq o'rtasidagi o'zaro munosabatlar masalasiga e'tibor beradi. Uning fikricha, agar beklar tabiatan ezgu bo'lsalar, barcha fuqarosi boyiydi, olam

guliston bo'ladi. Shuningdek, "Hamma narsaning qoidasi, tartibi, ta'limi bor, tartib, odob qoidalarini to'g'ri

tutsa, kishining yuzi yorug' bo'ladi", - deb ta'kidlaydi. **"PEDAGOGIK MAHORAT"**

ILMIY-NAZARIY VA METODIK JURNAL 2021, Maxsus son

59

Muhokamalar va natijalar. Oila jamiyatning boshlang'ich ijtimoiy bo'lganidir. U o'zida oila a'zolarining eshtiyojlari, qiziqishlari, mayllari, tarbiyasi va boshqa ijtimoiy faoliyat turlarini aks ettiradi. Oilaviy tarbiya ta'limoti va uslubiyotini, ya'ni oilaning o'ziga xos xususiyatlarini, uning mavjud

imkoniyatlarini o'rganish tarbiyaviy ish olib borishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilaviy faoliyatning muhim ijtimoiy belgilari quyidagilardan iboratdir:

1. Oila jamiyat ichida faoliyat ko'rsatadi, undagi ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida bo'ladi va ularni

bevosita o'zlashtiradi.

2. Oila jamiyat ichida yashab, undan ta'sirlanib, o'z o'rnida o'zi ham jamiyatga ma'lum darajada

ta'sirini o'tkazadi.

3. Oila tarbiyasi o'z milliy va demografik xususiyatlari bilan bir-biridan o'zaro farqlanadi.

4. Oilaning faoliyati uning vazifalari, tuzilishi, ijtimoiy turmush tarzi, oila a'zolarining ijtimoiy faoliyati, ularning qiziqishlari, eshtiyojlari va o'zaro munosabatlariga bog'liqdir.

Oilani o'rganish uchun oilaviy tarbiyada muhim o'rin tutadigan, turli-tuman ijtimoiy omillarni hisobga olish lozim:

1. Oilaning moddiy farovonligi.

2. Oilaning madaniy - ma'naviy saviyasi, osoyishtaligi.

3. Oila a'zolarining soni, tarkibi.

Oilaviy tarbiyaning o'ziga xosligi shundan iboratki, u bolalarga ota-ona, qon-qardoshlik, avlod-ajdod xislatlarini kuzatadi, uning davomiyligini saqlaydi, farzandni shaxs sifatida shakllantiradi, shayotga tayyorlaydi.

Oilaviy tarbiya doimo o'zining murakkab va ko'p qirraliligi, ajoyib va serjiloligi bilan ajralib turadi.

Bu shu bilan izohlanadiki, har bir oila o'ziga xos bir olam, olam ichidagi olam, olam ichidagi va shu bilan

birga olamga sig'magan olam, u tarbiya ishida o'ziga xos, takrorlanmas xususiyatlarni o'zida namoyon

qiladi. Ana shuning uchun ham oilaviy tarbiyaning hammaga ma'qul tushadigan, yo'l-yo'riqlari mavjud

emas. Buyuk tarbiyachilarning o'z farzandlarini tarbiyalashda ojiz qolganliklari, barcha ijtimoiy-maishiy

imkoniyat mavjud bilishiga qaramasdan bola tarbiyasining so'lg'a og'ishi kabi qator hodisalar hayotdagi bor

gaplardir va tarbiyaning o'z ta'murakkab va qiyinligiga yana bir misoldir.

Har bir millat o'ziga xosligi, milliy-ma'naviy boyligi, ijtimoiy-ruhiy darajasi bilan ajralib turadi.

O'zbek xalqi o'zining uzoq, tadrijiy-tarixiy kelib chiqishi davomida o'z ruhiy qiyofasi, milliy xususiyati, tuyg'usi, ongi, mijozi, axloqi, didi, ta'bi kabi o'ziga xos xususiyatlarini tarkib toptirgandir.

Ma'lumki, xalqimizning tarixiy an'analari, urf-odatlar, udumlari, rasm-rusumlari, tarbiyasi boshqa

xalqlardan farqlanadi. O'zbek xalqidagi odoblilik, kattalarni hurmat qilish, xushmuomalalik, ko'ngli va qo'li

ochiqlik kabi xislatlar allaqachon dunyo xalqlari tomonidan e' tirof etilgan va tan olingan. Mustaqillik, chidamlilik, qat' iylik, matonat kabi irodaviy, poklik, intizomlilik, samimiylik, haqqoniylik, insonparvarlik

kabi axloqiy xislatlarni tarkib toptirgan tarixiy sinovdan o 'tkazgan xalq bu! Shu bilan birgalikda nohaqlikka

chiday olmaydigan, zo 'ravonlarga ayovsiz, yurgan yo 'lidan ortga qaytmaslik, bir so 'zlilik xislatlari ham

xalqimizga xosdir.

Milliylik xususiyatlari axloqiylikda, o 'z-o 'zini anglashda, milliy tuyg 'uda, milliy madaniyatda, milliy

kiyinishda va yurish-turishda o 'z aksini topadiki, o 'zbek oilasining tuzilishi va shaxslaro munosabatlari

masalasini o 'rganishda bu jihatlarni chetlab o 'tish mumkin emas.

O 'zbek oilalari tuzilishiga quyidagi sifatlar xosdir:

1. Ko 'p bolalilik.

2. Oilada otaning bosh tarbiyachi sifatida namoyon bo 'lishi.

3. Qarindoshchilik.

4. Bir necha avlodlarning birgalikda yashashi (buva va buvi, ota-ona, farzandlar, nevaralar, evaralar).

O 'zbek oilalari ham barcha xalqlar qatori quyidagi yo 'nalishlari bilan farqlanadi;

1. Yaxshi oilalar.

2. Ziddiyatli oilalar.

3. Ijtimoiy yo 'nalishi past bo 'lgan oilalar.

Birinchi toifa oilalarda shaxslararo munosabatlar axloq qoidalari asosida amalga oshiriladi. Oila

a' zolari tartibli, intizomli, mehnatsevar, biror sohaga qiziquvchanlik xislatini namoyon qiladi, moddiy boyliklarni o 'z ehtiyojlarini qondiruvchi vosita sifatida talqin qiladilar. Tasodifiy ziddiyatlarni hamjihatlikda

tezda bartaraf etadilar.

Ikkinchi toifadagi oilalarda ijtimoiy yo 'nalish barqaror bo 'lmaydi. Oila a' zolarining nuqtayi-nazarlari

har xil bo 'ladi, oilada so 'z bilan ish birligi qarama-qarshi yo 'nalgan bo 'ladi. Hamjihatlik kam bo 'ladi.

Bunday oilalarda er-xotinning bolalarga ta' sir o 'tkazish uchun kurashi raqobat shaklini oladi.

“PEDAGOGIK MAHORAT” ILMIY-NAZARIY VA METODIK JURNAL 2021, Maxsus son

60

Uchinchi toifa oilalarda tor manfaatparastlik udumi hukm suradi. Bunda hamma narsa moddiy boyliklar - mol-u dunyo yig 'ishga qaratilgan bo 'ladi. Ko 'p pul topgan oila a' zosining ustunligi seziladi,

zo 'ravonligi osha boradi. Ma' naviy qadriyatlar (kitob iqish, ma' naviy zavqlanish) kamsitiladi. Shu boisdan

bu oilalarda jamiyat uchun foyda emas, zarari tegadigan xudbin, qo 'rqoq axloqsiz o 'g 'il-qizlar yetishib

chiqadi.

Shu narsani aloshida ta' kidlash kerakki, oilaviy munosabatlarda er-xotinning kasb-kori, ma' lumoti,

bilimi, tajribasi muhim ashhamiyat kasb etadi. Er-xotin qanchalik ahil bo 'lsa, oila shunchalik barqaror, mustahkam bo 'ladi.

Oilaviy munosabatlarni to 'g 'ri yo 'lga qo 'yish - bu oila a' zolarining bo 'sh vaqtini unumli tashkil qilish

demakdir. Oilaviy munosabatlarni to 'g 'ri yo 'lga qo 'yish - bu oila a' zolarini axloqan pok ruhan tetik,

ma' naviy yetuk kishilar qilib tarbiyalashning asosiy shartidir.

Inson axloqiy, ma'naviy va ruhiy qiyofasining poydevori oilada qo'yiladi. Shuning uchun xalqimiz bola tarbiyasiga alohida e'tibor bilan qaraydi. "Bola-boshdan, nihol yoshdan" degan xalq naqli bejiz aytilmagan.

Bola tarbiyasining pedagogik-ruhiy xususiyatlari shakllanish jarayoni juda ham murakkab va yashirin tarzda o'tadi. Uni sinchkovlik bilan kuzatib borish talab etiladi.

Bola tug'ilgandan ko'p o'tmayoq eng zarur ruhiy xususiyatlarni egallay boshlaydi va bu jarayon yoshdan-yoshga shitob bilan isib boradi. Kichkintoylar ikki yoshdan so'zlashishi malakasini egallaydi va bu

undan katta yoshdagi bolalar bir kunda 3000 tagacha yonidagi kishilarga turli-tuman savollarni beradi va javob olishni istaydi. Bu payt bola tom ma'noda butun vujudi bilan dunyoni o'rganishga kirishadi. Mashhur

yozuvchi va pedagog L.Tolstoy bejizga bolalik bilan qolgan umr o'trasidagi tenglik ishorasini qo'yilmagan.

Ota-onalar, tarbiyachilar bu davr xususiyatlarini atroflicha o'rganishlari, bolalar tarbiyasiga jiddiy e'tibor

qilishlari lozim.

Bolalar bu davrda shox, serg'ayrat, tinib-tinchimas bo'ladi. Shuning uchun ota-onalar, tarbiyachilar bola ruhiy dunyosidagi jiddiy o'zgarishlarni payqab olishlari zarur. Ularni uch-to'rt yoshga yetganlaridayoq

yuvinish, kiyinish, idish-tovoqlarni keltirish, uy hayvonlarini boqish, ukalarini o'ynatish, qiz bolalarni onalarga, o'g'il bolalarni otalarga turli-tuman ishlarda dastyor bo'lishga o'rgata borish kerak. Bu bilan ularda

xulq-atvorni idora qilish, olam hayotiy bilimlarni egallash malakalari shakllana boradi.

Olti yoshli bola ruhiy dunyosining rivojlanishida, beistisno turli o'yinlarning ahamiyati kattadir. Ular o'yin jarayonida turmush voqealarini o'zida aks ettiradi, o'z-o'zi, o'yinchog'i, tengdoshlari bilan muloqotga kirishadi.

Bu yoshdagi bolalarning kuzatuvchanlik, sinchkovlik qobiliyatlari tez sur'atlar o'sa boshlaydi, xotirada saqlanib qolish faoliyati takomillashadi. Shuning uchun ota-onalar, bog'cha tarbiyachilari ular yoshiga mos jajji she'r, hikoyalarni, topishmoq, tez aytishlarni o'rgatsalar, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bolaning maktabga borishi uning hayotida unutilmas voqeaga aylanadi. U oila va mahalla mushitidan keng, shovqinli maktab mushitiga kirib boradi. Uning oilada tarkib topgan ko'pgina odatlari u yerda yangi

odat, qoidalarga to'qnash keladi. Ixtiyorsiz, nojo'ya harakatlardan o'zini tiya boshlaydi, yangi ijobiy xislatlarni o'zlashtiradi. Muloqot doirasi kengayadi, fikri, tili o'sadi.

Bola sinfdan-sinfga o'tishi bilan undagi mustaqillik, ruhiy xususiyatlar, qat'iylik, irodaviy xislatlar

o'sa boradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Sharq murafakkirlari o'zlarining pedagogik qarashlari bilan o'z davrlaridan ancha ilgarilab ketganlar. Ularning bu qarashlari bir necha asrlardan beri ajdodlarimiz tafakkurini

boyitib kelmoqda va hozirgi kunda ham ular o'z qiymatini yo'qotgani yo'q Ular bizning ma'naviy

qadriyatimizdir. Shunga ko'ra mutafakkirlarning o'lmas merosi oilada bolalarning ma'naviy axloqiy

tarbiyalashning muhim omili bo'lib qoladi.

Adabiyotlar

1. Otamurodova R. O'quvchilarning ma'naviy tarbiyasi // Xalq ta'limi j., 2000. 6-son. - 26-28 b.

2. Mahmutova G.I. Oliy pedagogik ta'lim to'limida o'quvchilarni ma'naviy shakllantirishning

ijtimoiy pedagogik xususiyatlari: Ped.fanl.nomz. ... diss. - T., 2004. - 179 b.

3. Ortiqov N. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida o'quvchi shaxsini axloqiy shakllantirish: Ped.fanl.dokt. ... diss. - T., 2000. - 305 b.

4. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va milliy g'urur. - T.: "Fan", 1996.

5. Abdullayev D.I., Ishmuhamedov R.J. Bolalarni tarbiyalashda va sog'lomlashtirish ishlarida pedagogik texnologiya. - Toshkent, 2002.

“PEDAGOGIK MAHORAT” ILMIY-NAZARIY VA METODIK JURNAL 2021, Maxsus son 144

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi

“PEDAGOGIK MAHORAT”

ilmiy-nazariy va metodik jurnali

barcha ta'lim muassasalarini

hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo'llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o'tamiz, maqola qo'lyozmalari universitet

tahririy-nashriyot bo'limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko'chasi 11-uy

Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Ў з б е к и с т о н Р е с п у б л и к а с и М о л и я в а з и р л и г и ғ а з н а
ч и л и г и

23402000000100001010 М а р к а з и й б а н к Б Б Х К К М Т о ш к е н т ш.

М Ф О 00014 И Н Н 201504275

Б у х Д У 400110860064017094100079001

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

PEDAGOGIK

MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik

jurnal

2021-yil, Maxsus son

2001-yil iyul oyidan

chiqa boshlagan.

OBUNA INDEKSI:

3070

Buxoro davlat universiteti nashri

Jurnal oliy o'quv yurtlarining professoro

'qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy

xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik

litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab

o'qituvchilari, shuningdek, keng ommaga

mo'ljallangan.

Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik,

muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid

yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.

Nashr uchun mas'ul:

Alijon HAMROYEV.

Musahhih: Muhiddin BAFAYEV.

Muharrir: O'g'iljon Olloqova

Jurnal tahririyat kompyuterida

sahifalandi. Chop etish sifati uchun

bosmaxona javobgar.

Bosishga ruxsat etildi **25.05.2021**

Bosmaxonaga topshirish vaqti

28.05.2021

Qog'oz bichimi: 60x84. 1/8

Tezkor bosma usulda bosildi.

Shartli bosma tabog'i - 18,0

Adadi - 100 nusxa

Buyurtma №. 154

Bahosi kelishilgan narxda.

“Sadridin Salim Buxoriy”

MCHJ

bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili: Buxoro

shahri M. Iqbol ko'chasi 11-uy.